

Liikenne- ja viestintävaliokunta

Valtioneuvoston selonteko Suomen digitaalinen kompassi

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko Suomen digitaalinen kompassi (VNS 10/2022 vp): Asia on saapunut liikenne- ja viestintävaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty hallintovaliokuntaan, sivistysvaliokuntaan ja talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Myöhemmin eduskunta päätti muuttaa aiempaa päätöstään siten, että hallintovaliokunnan ei tule antaa asiasta lausuntoa liikenne- ja viestintävaliokunnalle.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- sivistysvaliokunta SiVL 34/2022 vp
- talousvaliokunta TaVL 69/2022 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- yksikön johtaja Maria Rautavirta, liikenne- ja viestintäministeriö
- neuvotteleva virkamies Maaria Mäntyniemi, liikenne- ja viestintäministeriö
- erityisasiantuntija Anita Juho, valtiovarainministeriö
- johtava asiantuntija Olli-Pekka Rissanen, valtiovarainministeriö
- opetusneuvos Jonna Korhonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Tiina Hanhike, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Joonas Aitonurmi, Digi- ja väestötietovirasto
- johtava asiantuntija Päivi-Maria Virta, Liikenne- ja viestintävirasto
- johtaja Mikko Pitkänen, Digi- ja väestötietovirasto
- tietohallintopäällikkö Ari Vähä-Erkkilä, Kansaneläkelaitos
- erityisasiantuntija Tea Hoffren, Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta
- professori emeritus Matti Pohjola, Aalto-yliopisto
- professori Kirsimarja Blomqvist, Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto LUT
- yhteiskuntasuhteiden johtaja Irina Kupiainen, CSC - Tieteen tietotekniikan keskus Oy
- yhteiskuntasuhdepäällikkö Johanna Tuuri, Yleisradio
- työelämäprofessori Petri Rouvinen, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy
- johtava asiantuntija Mika Tuuliainen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- toimitusjohtaja Jarmo Matilainen, Finnet-liitto ry

Valiokunnan mietintö LiVM 28/2022 vp

- toimitusjohtaja Peter Sund, Finnish Information Security Cluster - Kyberala ry
- erityisasiantuntija Heli Hänninen, Suomen Kuntaliitto
- verkottaja Jari Salo, TIEKE Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry
- lakiasioiden päällikkö Marko Lahtinen, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Verohallinto
- Opetushallitus
- Elisa Oyj
- Sanoma Media Finland Oy
- Telia Finland Oyj
- Finanssiala ry
- Teknologiateollisuus ry
- Älykkään liikenteen verkosto - ITS Finland ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- MTV Oy

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

(1) Valiokunta pitää selonteon tarkoitusta ja tavoitteita hyvinä ja kannatettavina. Asiantuntijakuulemisessa selontekoa on pääosin pidetty myös hyvin valmisteltuna ja kattavana.

(2) Digikompassin tavoitteet on jaoteltu Euroopan unionin digikompassin mukaisesti neljään osa-alueeseen: digitaalisesti osaava väestö ja työvoima, digitaalinen infrastruktuuri, yritysten digitalisaatio sekä digitaaliset julkiset palvelut. Valiokunta pitää asianmukaisena, että Suomen digitaalisessa kompassissa monet tavoitteista on asetettu EU:n yhteisiä tavoitteita korkeammalle tasolle.

(3) Valiokunta katsoo, että selonteossa kuvataan hyvin Suomen nykytilaa, mahdollisuuksia ja haasteita digitalisaation kehittämisessä. Valiokunta pitää myös perusteltuna, että selonteossa painotetaan vihreää siirtymää. Asiantuntijakuulemisessa on korostettu digitalisaation eri sektoreiden energiatehokkuuden kehittämiseen liittyviä mahdollisuuksia.

(4) Valiokunta pitää hyvänä, että selonteon aikajänne ulottuu vuoteen 2030 saakka. Yli vaalikausien ulottuva näkökulma on valiokunnan näkemyksen mukaan välttämätön pitkäjänteisen kehittämisen ja investointien mahdollistamiseksi.

(5) Asiantuntijakuulemisessa on korostettu datatalouden, osaamisen ja vihreän digitalisaation merkitystä Suomen digikehityksen ajureina. Valiokunta painottaa digitalisaatiota yleisesti kriittisenä kilpailukyvyn tekijänä ja korostaa myös luottamuksen keskeistä merkitystä digitalisaation edistämisessä. Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että jatkossa tarvittavan luottamuksen rakentaminen ja säilyttäminen voi edellyttää uudenlaisia toimintamalleja.

Valiokunnan mietintö LiVM 28/2022 vp

Digitaalisesti osaava väestö ja työvoima

(6) Selonteossa on nähty osaajapula Suomen digitalisaation ja datatalouden yhtenä tulevaisuuden uhkatekijänä. Asiantuntijakuulemisessa on painotettu, että osaajien puute muodostaa jo nykyisin pullonkaulan muun muassa kyberturvallisuuden kehittämisessä, mutta myös yleisemmin digitalisaation edistämisessä.

(7) Osaamiseen panostamalla luodaan mahdollisuuksia uusien innovaatioiden syntymiseen, mikä on asiantuntijakuulemisessa nähty yhtenä tärkeimmistä talouskasvun lähteistä. Lisäksi asiantuntijakuulemisessa korostettiin, että digitaalinen osaaminen tulee nähdä laajemmin kuin pelkkinä teknisinä taitoina, ja pidettiin tärkeänä digitaalisen sivistyksen, taitojen ja osaamisen laajempaa määrittelyä ja kehittämistä. Myös sivistysvaliokunta kiinnitti lausunnossaan SiVL 34/2022 vp tähän näkökulmaan huomiota.

(8) Hyvät digitaaliset perustaidot, kuten medialukutaito, ovat kansalaistaito, jota tulee uudistaa ja ylläpitää aktiivisesti. Sivistysvaliokunta painotti lausunnossaan, että jo perusopetuksessa on varmistettava oppilaiden ikä ja kehitystaso huomioiden, että jokainen oppilas saavuttaa riittävät digitaaliset perustaidot.

(9) Asiantuntijakuulemisessa on korostettu, että Suomen tulee kilpailussa pärjätäkseen panostaa paitsi ICT- ja teknologiaosaamiseen myös ennen kaikkea tämän osaamisen ja muiden alojen huippuosaamisen yhdistämiseen koulutuksessa. Kilpailukyvyyn lisääminen vaatii myös kansainvälisesti tunnustettua tutkimustoimintaa ja riittäviä TKI-panostuksia.

(10) Valiokunta toteaa, että työvoiman ja osaamisen saatavuuden varmistamiseksi tulee koulutuksen lisäksi huolehtia siitä, että Suomi on houkutteleva maa kansainvälisille digiosaajille.

Digitaalinen infrastruktuuri

(11) Valiokunta korostaa, että hyvin toimiva ja turvallinen viestintäinfrastruktuuri on välttämättömä edellytys koko nyky-yhteiskunnan toimivuudelle ja digitalisaation edistämiseksi eri sektoreilla. Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että selonteossa esille tuotujen infrastruktuurialueen tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan välttämättä merkittäviä investointeja. Valiokunta pitää tärkeänä, että selonteon toimeenpanossa löydetään keinoja investointien lisäämiseksi ja digitaalisten palvelujen tasapuolisen saatavuuden varmistamiseksi.

(12) Datataloudessa arvonaluonti perustuu datan hyödyntämiseen eri tarkoituksiin ja uusien palveluiden ja innovaatioiden kehittämiseen. Asiantuntijakuulemisessa on korostettu datan jakamisen ja hyödyntämisen helpottamisen tarvetta ja painotettu, että datapolitiikassa ei tule ylisäännellä eurooppalaisia toimijoita.

(13) Valiokunta korostaa, että kyberturvallisuus, tietoturva ja tietosuoja on huomioitava digitaalisuuden edistämisen kaikissa vaiheissa. Lisäksi valiokunta katsoo, että Suomen huoltovarmuus tulee varmistaa viestintäverkkojen ja digitaalisten palveluiden osalta.

Valiokunnan mietintö LiVM 28/2022 vp

Yritysten digitalisaatio

(14) Yrityksillä on keskeinen merkitys digitalisaation hyötyjen saavuttamisessa. Asiantuntijakuulemisessa on painotettu digitalisaation luomia uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja tarvetta panostaa esimerkiksi puhtaiden teknologioiden vientimahdollisuuksien hyödyntämiseen. Asiantuntijakuulemisessa on lisäksi korostettu, että tutkimuksen ja kehitystyön tulosten viemistä yritysten kautta markkinoille tulee jatkossa merkittävästi nopeuttaa nykyisestä.

(15) Talousvaliokunta piti lausunnossaan TaVL 69/2022 vp tärkeänä, että erityisesti pk-yrityksiä tuetaan ja ohjataan digitaalisten ratkaisujen hyödyntämisessä ja että elinkeinoelämä otetaan tiiviisti mukaan selonteon toimeenpanon suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Digitaaliset julkiset palvelut

(16) Asiantuntijakuulemisessa on korostettu julkisen hallinnon roolia kehityksen mahdollistajana ja edellytysten luojana. Julkisten palvelujen osalta selonteon on katsottu tukevan pitkäjänteistä työtä digitaalisten julkisten palveluiden kehittämisessä ja palvelujen lisäämisessä.

(17) Lisäksi asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että kunnat on toimijoina jätetty selonteossa vähäiselle huomiolle ottaen huomioon, että niillä on tärkeä rooli selonteon tavoitteiden saavuttamisessa.

Eräitä muita näkökohtia

(18) Asiantuntijakuulemisessa on painotettu, että digitalisaation määrällisen lisäämisen sijasta olisi perusteltua keskittyä erityisesti tällä kehityksellä saatavien vaikutusten ja hyötyjen tavoitteluun. Asiantuntijakuulemisessa onkin ehdotettu tuottavuuden lisäämistä yhdeksi digikompassin tavoitteista. Tuottavuuden kasvun on katsottu edellyttävän digitalisaation lisäksi jossain vaiheessa välttämättä myös vanhoista tuottamistavoista luopumista.

(19) Sivistysvaliokunta toi lausunnossaan esille tarpeen ottaa digitalisaation edistämisessä huomioon ikääntyneen väestön osaaminen ja osallisuuden vahvistaminen. Sivistysvaliokunta kiinnitti lausunnossaan huomiota myös siihen, että selonteossa ei ole lainkaan käsitelty lapsia erityisryhmänä.

(20) Liikenne- ja viestintävaliokunta painottaa, että digitaaliset ratkaisut ja palvelut ovat keskeinen keino myös liikennejärjestelmän tehokkuuden kehittämisessä. Valiokunta katsoo, että tähän tarvittaisiin selkeästi lisäpanostuksia.

Selonteon toimeenpanosta

(21) Asiantuntijakuulemisessa on korostettu käytännön toimeenpanon sekä toimenpiteiden seurannan merkitystä selonteon tavoitteiden saavuttamisessa.

(22) Valiokunta yhtyy talousvaliokunnan lausunnossaan esille tuomaan näkemykseen, jonka mukaan Suomen vahvuuksien hyödyntäminen vaatii pitkäjänteistä, määrätietoista ja sektorirajat

Valiokunnan mietintö LiVM 28/2022 vp

ylittävää yhteistyötä sekä strategisesti kohdennettuja investointeja. Talousvaliokunta korosti lausunnossaan myös avoimuuden ja sidosryhmäyhteistyön merkitystä digikompassin toimeenpanon valmistelussa ja toimeenpanossa.

(23) Selonteossa asetetaan tavoite digitalisaation poikkihallinnolliselle johtamiselle. Asiantuntijakuulemisessa on painotettu, että digiministerityöryhmä ja digitoimisto ovat tarjonneet hyvän toimintamallin, jota on saatujen kokemusten pohjalta perusteltua kehittää edelleen verkostomaisena toimintamallina. Asiantuntijakuulemisessa on edelleen korostettu, että tässä onnistuminen on keskeinen edellytys selonteossa asetettujen tavoitteiden saavuttamiselle.

(24) Valiokunta pitää välttämättömänä, että selonteon toimeenpanoon varmistetaan riittävät resurssit ja rahoitus asetettuihin tavoitteisiin pääsemiseksi. Toimenpiteillä tulee pyrkiä vahvistamaan Suomen kykyä vastata globaaliin kilpailuun, edesauttaa investointeja, hyvinvointia ja tuotavuuden kasvua sekä varmistaa, että Suomi ei jää jälkeen digitaalisessa kehityksessä.

(25) Valiokunta painottaa myös esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioon ottamisen sekä EU-rahoituksen hyödyntämisen tärkeyttä selonteon tavoitteiden toimeenpanossa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Liikenne- ja viestintävaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton selonteon VNS 10/2022 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa selonteon johdosta.

Valiokunnan mietintö LiVM 28/2022 vp

Helsingissä 16.2.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Suna Kymäläinen sd
varapuheenjohtaja Ari Torniainen kesk
jäsen Pekka Aittakumpu kesk
jäsen Heikki Autto kok
jäsen Sandra Bergqvist r
jäsen Seppo Eskelinen sd
jäsen Janne Heikkinen kok
jäsen Petri Huru ps
jäsen Juho Kautto vas
jäsen Jari Kinnunen kok
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Joonas Könttä kesk
jäsen Sheikki Laakso ps
jäsen Jenni Pitko vihr
jäsen Mirka Soinikoski vihr
jäsen Paula Werning sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Juha Perttula